

INHOUD

Voorwoord	7
Kaarten	10
1 Afscheid van de kinderjaren van de mensheid	13
2 Goddeloze vrijheid	17
3 Het ontgooien van de ijstijd	23
4 Vrije mensen: de oorsprong van culturen en de opkomst van privébezit	31
5 Vele jaargetijden geleden	39
6 Adonistuintjes	45
7 De ecologie van de vrijheid	51
8 Denkbeeldige steden	55
9 Uit het zicht verdwenen	65
10 Waarom de staat geen oorsprong heeft	69
11 De cirkel is rond	83
12 Conclusie	93

VOORWOORD

Het begin van alles. Een nieuwe geschiedenis van de mensheid was het laatste, postuum uitgegeven boek van David Graeber, een van de belangrijkste linkse intellectuelen van deze eeuw. Als antropoloog, verbonden aan de London School of Economics, was Graeber misschien wel de invloedrijkste sociale wetenschapper van zijn generatie. Bij het grote publiek was hij bekend van zijn boeken *Schuld* (2011) en *Bullshit jobs* (2018) en als activist, anarchist en strijder voor sociale gelijkheid. Hij was een van de oprichters van de Occupy Wall Street-beweging, en waarschijnlijk de bedenker van de beroemde slogan ‘wij zijn de 99%’ waarmee de beweging de wereld over ging.

Met *Het begin van alles* maakte Graeber zijn reputatie van uiterst originele denker postuum nog eens meer dan waar. Het boek is het resultaat van een meer dan tien jaar durende gedachtewisseling met archeoloog David Wengrow. In een proces dat volgens Wengrow startte als ‘experiment, een spel bijna’, probeerden de twee op basis van moderne archeologische inzichten te begrijpen welke vragen er gesteld moeten worden in de zoektocht naar de oorsprong van ongelijkheid.

Uitgaande van de archeologie rekenen Graeber en Wengrow in dit boek af met hardnekkige mythen die zouden verklaren waarom mensen een relaxt bestaan als vrije jager-verzamelaars hebben ingeruild voor de ketenen van een systeem van geld en onderlinge onderdrukking. Varianten van de verklaringen die Jean-Jacques Rousseau en Thomas Hobbes de wereld in hebben geslingerd, worden

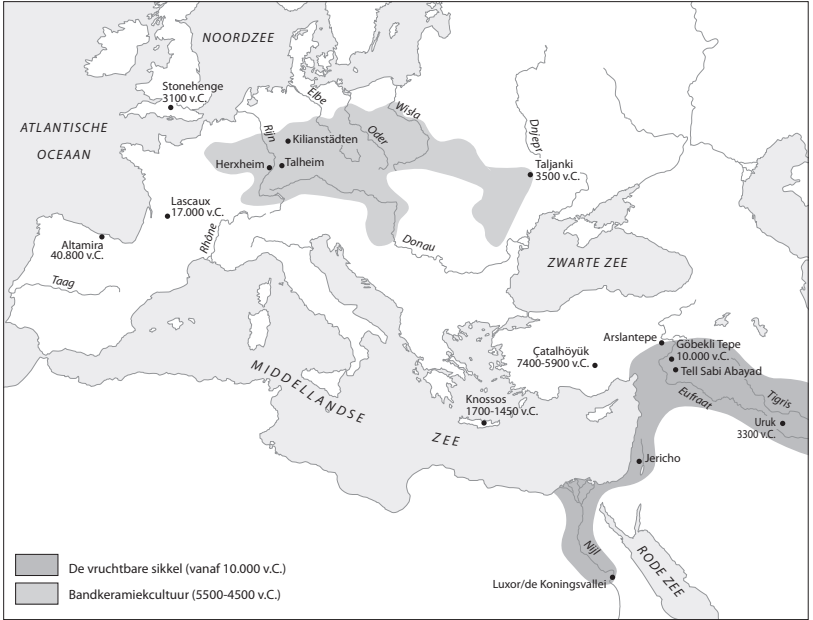
nog steeds opgedist door hedendaagse schrijvers als Jared Diamond, Yuval Noah Harrari en Steven Pinker.

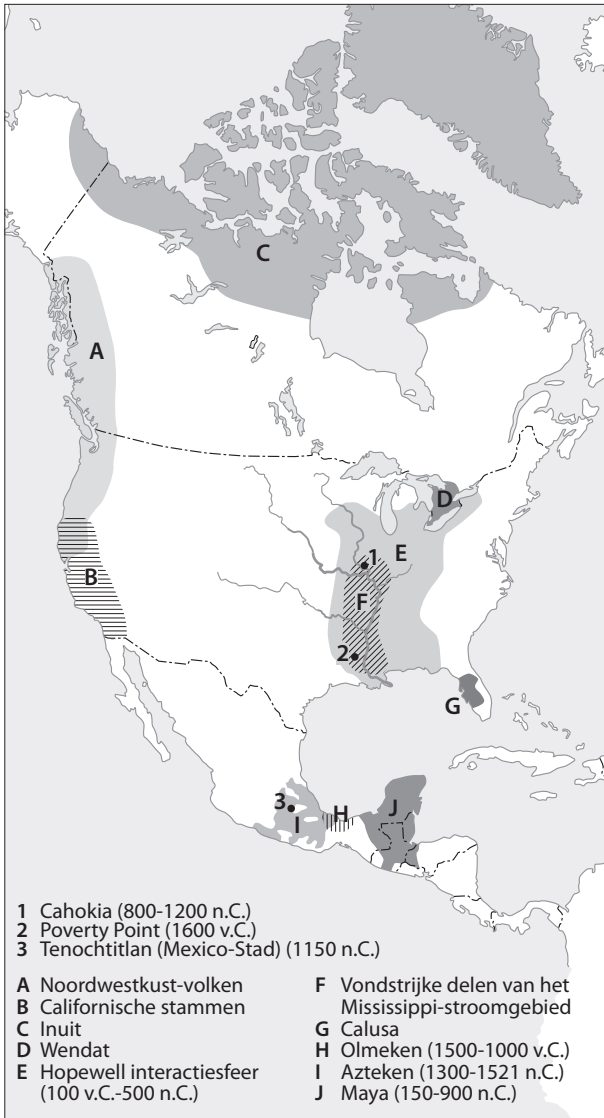
Graeber en Wengrow willen met hun nieuwe geschiedenis van de mensheid een versie van het verhaal vertellen die niet alleen meer recht doet aan de werkelijke loop van de geschiedenis, maar ook aan de vindingrijkheid van onze voorouders. Moderne wetenschappelijke inzichten maken duidelijk dat mensen in de prehistorie prima in staat waren om na te denken over hun onderlinge verhoudingen en hiermee naar hartenlust hebben geëxperimenteerd. Alternatieven voor ongelijkheid en oorlog waren gedurende lange perioden mogelijk. De implicatie daarvan is volgens de auteurs dat die mogelijkheden er ook nu nog zijn. *Het begin van alles* eindigt dan ook met een oproep om die mogelijkheden te onderzoeken door het stellen van de juiste vragen.

De enorme rijkheid aan originele ideeën zorgde ervoor dat *Het begin van alles* razend enthousiast is besproken in de pers. David Graeber heeft dat helaas niet meer kunnen meemaken. Hij overleed ruim drie weken na voltooiing van het boek op negenenvijftigjarige leeftijd aan de gevolgen van een schildklieraandoening. In het voorwoord schrijft Wengrow dat het boek overeenkomstig de wens van Graeber wordt opgedragen aan diens ouders.

Voor dit boek is gebruikgemaakt van de Nederlandse vertaling van Rogier van Kappel en Bart Gravendaal.

HET BEGIN VAN ALLES
SAMENGEVAT





1

AFSCHIED VAN DE KINDERJAREN VAN DE MENSHEID

Graeber en Wengrow beginnen het eerste hoofdstuk met een citaat van de Zwitserse psycholoog en psychiater Carl Gustav Jung, de grondlegger van de analytische psychologie: ‘Deze stemming manifesteert zich zowel in politiek en maatschappij als in de filosofie. Wij leven in wat de oude Grieken *kairos* noemden – de juiste tijd – voor een “ge-daanteverandering van de goden”, dat wil zeggen “van de fundamentele principes en symbolen”.’ Dit schreef Jung in 1938 in zijn boek *The Undiscovered Self*. Deze tekst lijkt op het eerste gezicht los te staan van de geschiedenis van de mensheid die erna beschreven wordt, maar hij staat wel voor de ambitie van de schrijvers met dit boek: een heel nieuwe kijk op de mens en zijn geschiedenis introduceren.

We hebben geen idee hoe onze soort, homo sapiens, heeft geleefd gedurende het overgrote deel van de 200.000 jaren die we op aarde rondstappen. Als er al wordt nagedacht over hoe we leefden voordat we ons netjes binnen de kaders van een beschaafde samenleving voegden, dan komt men onvermijdelijk uit bij vragen over waarom mensen elkaar zo beroerd behandelen en waarom de wereld toch zo’n puinhoop is, en uiteindelijk bij het theologische debat of de mens van nature tot het goede, dan wel tot het kwade geneigd is.

Het christelijke verhaal wil dat we ooit begonnen in een staat van onschuld, die we verloren toen Adam en Eva werden weggestuurd uit het paradijs. Sindsdien gaan we gebukt onder de erfzonde, hopen op verlossing. Sinds

de verlichting is een geüpdatete versie van dit verhaal van Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) populairder. In zijn *Vertoog over de ongelijkheid* uit 1755 noemt hij het paradijs het vroege bestaan dat we leidden als jager-verzamelaars, toen we in kleine, egalitaire groepjes rondtrokken. Na de landbouwrevolutie en de opkomst van steden kwam aan deze idylle een onvermijdelijk einde. Met het ontstaan van grote voedselvoorraden werd het leven in grote groepen mogelijk. Die groepen ontwikkelden zich tot complexe beschavingen en uiteindelijk tot staten, met bijbehorende ellende als het patriarchaat, staande legers, massa-executies en bureaucratie – maar dan zonder de hoop op verlossing.

Het enige gangbare alternatieve narratief is nog deprimerender. In *Leviathan* uit 1651 betoogde de Britse grondlegger van de politieke filosofie Thomas Hobbes (1588-1679) dat zelfs die toestand van onschuld nooit heeft bestaan. Onze levens waren in hun natuurlijke toestand ‘eenzaam, arm, smerig, wreed en kort’. Overleven was een oorlog van allen tegen allen en voor zover daarin vooruitgang is geboekt, is dat vooral te danken aan de verstandige keuze om ons te onderwerpen aan overheden, rechtbanken, bureaucratieën en de politiek.

Graeber en Wengrow hebben drie bezwaren tegen de versies van Rousseau en Hobbes. ‘Ten eerste zijn ze onjuist, ten tweede impliceren ze ernstige politieke complicaties en ten derde maken ze geschiedenis nodeloos saai,’ betogen ze.

Met *Het begin van alles* willen ze een ‘ander, hoopvoller en interessanter verhaal vertellen’, gefundeerd op wetenschappelijk onderzoek van de laatste decennia. Daaruit blijkt volgens hen dat:

- 1 voor de komst van de landbouw mensen niet alleen in kleine egalitaire groepjes leefden, maar dat deze

- periode al werd gekenmerkt door allerlei gedurfde sociale experimenten en uiteenlopende politieke samenlevingsvormen;
- 2 de uitvinding van de landbouw niet in een rechte lijn leidde naar het fenomeen privé-eigendom;
 - 3 dit ook geen onomkeerbare stap betekende richting ongelijkheid en overheersing.

De geschiedenis liep niet in een evolutionaire, rechte lijn voorwaarts, maar heeft allerlei zijpaadjes bewandeld, keerde regelmatig terug op haar schreden, nam zo nu en dan een pauze en maakte dan weer eens een sprong.

De ultieme kwestie

De aanname in Rousseaus gedachte-experiment dat alle mensen eerst honderdduizend jaar lang in dezelfde idyllische samenlevingsvormen leefden, moet als eerste overboord. Hoe groot is de kans dat in al die tienduizenden jaren niemand heeft geëxperimenteerd op het gebied van sociale organisatie? Juist het vermogen om daarmee te experimenteren is iets wat ons bij uitstek tot mensen maakt: dat we kunnen nadenken over hoe we ons tot elkaar kunnen verhouden en daarin keuzes maken. Terwijl bonobo's zich in groepen altijd gedragen als bonobo's en chimpansees als chimpansees, kan de mens kiezen voor een hippiecommunity die qua interactie wat lijkt op een groep bonobo's, maar hij kan zich ook aansluiten bij een motorbende die meer op een troep chimpansees lijkt.

De ultieme kwestie waar de geschiedenis ons volgens Graeber en Wengrow voor stelt, is 'niet die van gelijke toegang tot hulpbronnen als land, calorieën en produc-

tiemiddelen, maar ons gelijke vermogen om bij te dragen aan beslissingen over hoe we willen samenleven'. Als onze toekomst afhangt van de vraag of we in staat zijn een nieuw systeem neer te zetten, dan zullen we die vrijheid moeten herontdekken en onszelf opnieuw moeten uitvinden als de intelligente, fantasierijke en speelse soort die we zijn.

Met *Het begin van alles* willen Graeber en Wengrow niet alleen een nieuwe versie van de geschiedenis van de mensheid voorstellen, maar ook onze voorouders hun volledige menselijkheid teruggeven. Wat hebben we dan wél uitgespookt tijdens de eerste 95 procent van ons bestaan als we niet permanent als kleine groepjes jager-verzamelaars hebben rond gesjokt? Wat gebeurde er werkelijk op het moment dat 'de staat' zijn opkomst maakte? De antwoorden zullen onjuist en onvolledig zijn, en het boek wil daarom ook vooral een zoektocht naar de juiste vragen zijn.